

Komentar in karta: 3/95 SLA V160.01 'plot'

Tjaša Jakop

1. Gradivo

Za pomen 'ograja iz kolov, lat', knj. *plót* (*ô*), je v slovenskih narečjih najpogostejše poimenovanje *plot*, drugo najpogostejše poimenovanje je *ograja* oz. *graja* (redkeje *ograda*); druga poimenovanja so redka.

V T191 je za *plot* v opombi zapisano, da je lesen, *ograja* pa iz mreže oz. žice. V T202 je ob leksemih *plot* in *ograja* pripisano, da »iz vej pletenih ograj nimajo«. V T213 je ob leksemu *plot* zapisano, da »se ne vidi skozi, ker je bilo s krajci popolnoma zabito«, v T230, da je *plot* lesen, v T231, T268 in T395, da je *plot* pletena ograja (*rante* pa iz lesa), v T351, da je *plot* spleten iz šibja (*ograja* pa je iz lat), v T241, da je *plot* 'ograja iz desk in kolov', v T365 in T415, da je *plot* 'lesena ali spletena ograja', v T382, da je *plot* 'vsaka ograja', v T417 pa je ob leksemu *plot* pojasnilo: »koli so bili postavljeni vertikalno en zraven drugega«. V T256 je *plot* označen z označevalnikom »starinsko«, v T258 pa »redko«. V T137 je ob enkratnici *štekot* pripisana opomba, da je to 'lesena ograja', ob enkratnici *ringjera* pa, da je to 'železna ograja'; v T376 je ob enkratnici *plotovje* pripisano, da je to 'pletena ograja'. V T258 in T268 je za *planke* zapisano, da je to 'lesena ograja', v T299 pa za *ograj* piše, da je »obložena s plankami«. V T413 je *pleter* 'iz šibja spleten plot'. V T253 je leksemu *ograja* pripisan označevalnik »redko«. V T084 je ob leksemu *frata* pripisano, da je to 'živa meja' in da besede *plot* tam ne poznajo.

V T087 leksema *plot* ne poznajo, v T261 pa v opombi piše, da tam »ne ograjujejo«.

2. Morfološka analiza

plo/t < **plot-ъ* 'plot' ← **ples-ti* (< **plet-ti*) 'plesti' (// ≥ p v T355)

plotovje < **plot-ov-bj-e*

pleter < **plet-er-ъ* (< **plet-er-j-ъ*) ← **ples-ti* (< **plet-ti*)

graja < **gord-a* (< **gord-j-a*) 'ograda' ← **gord-i-ti* *'zagrajevati, delati ogrado'
← **gord-ъ* 'ograda'

grajka < **gord-ъk-a*

zgraja < **sъ(n)-gord-a* ← **sъ(n)-gord-i-ti* ← **sъ(n)-* 'skupaj, z' +
**gord-i-ti*

zagraja < **za-gord-a* ← **za-gord-i-ti* ← **za* 'za' + **gord-i-ti*

zagrajeno < **za-gord-e-n-o* ← **za-gord-e-n-ъ* (< **za-gord-j-e-n-ъ*)

← **za-gord-i-ti* ← **za* 'za' + **gord-i-ti*

ograja < **o(b)-gord-a* ← **o(b)-gord-i-ti* ← **o(b)-* 'ob, pri, okoli' +
**gord-i-ti* 'zagrajevati, delati ograjo'

ograjba < *o(b)-gord-*bb*-a

ograd < *o(b)-gord-*ṽ* ← *o(b)-gord-i-ti

ograda < *o(b)-gord-a ← *o(b)-gord-i-ti

lesa < *lēs-a 'iz šibja spleten izdelek: plot, vrata v plotu, rešeto ipd.' ← *lēs-*ṽ* 'les'

frata < *(*frat*)-a ← furl. *frate* 'poseka, krčevina', it. *fratta* 'grmovje, goščava, živa meja' / kor. nem. *Frate*, tirol. nem. *Fratte* 'poseka, gozdna jasa'

seča < *sēc-a (< *sěk-j-a) ← *sěti (< *sěk-ti) 'seči, sekati'

preseka < *per-sěk-a ← *per-sěti ← *per- 'skozi, prek, čez, k' + *sěti

zaloga < *za-log-a ← *za-lefi ← *za- 'za' + ← *lefi (< *leg-ti) 'leči'

zadejano < *za-dě-j-a-n-o ← *za-dě-j-a-ti ← *za- 'za, zadaj' + *dě-j-a-ti
(← *dē-ti 'položiti, postaviti, vtakniti, narediti')

plank- < *(*plank*)-a / *(*plank*)-*ę* (im. mn.) ← srvnem. *planke*, nem. *Planke* 'deska'

rante (im. mn.) < *(*rant*)-*ę* ← bav. nem. *Rante* 'palica', nem. *Rante* 'letva'

rampe (im. mn.) < *(*ramp*)-*ę* ← *(*ramp*)-a ← nem. *Rampe* 'rampa, ograja'

paradana < *(*paradan*)-a ← furl. *paradane* 'deščena pregrada'

pared < *(*pared*)-*ṽ* ← trž. it. *parede* 'stena, zid', trž. it. *paredo* 'stena, zid, pregrada'

čiza < *(*čiz*)-a ← furl. *cise* 'živa meja'

rečinto < *(*rečint*)-o (m.) ← it. *recinto* 'ograjn prostor, ograja, ograda'

raštel < *(*raštel*)-*ṽ* ← it. *rastello* 'ograjja'

vrzela < *vbrz-ě-l-a ← *vbrz-ě-ti ← *verz-ti *vbrz-*q* 'vezati, vezati vrata, zapirati'

vereja < *ver-ěj-a ← *ver-ti *vbr-*q* 'zaticati, vtikati, zapirati'

štekat < *(*štekat*)-*ṽ* ← it. *steccato* 'kolje, deščena pregrada'

ringjera < *(*ringjer*)-a ← it. *ringhiera* 'ograjja'

zahagano < *za-(*xag*)-a-n-o ← *za-(*xag*)-a-n-*ṽ* ← *za-(*xag*)-a-ti ← *za- 'za, zadaj' + *(*xag*)-a-ti (← *(*xag*)-a ← srvnem. *hage*, *hagen* 'ograjja, utrdba'

(Striedter-Temps 1963: 79), bav. nem. *Hag* 'ograjja, plot', prim. sln. *aga* 'živ plot' (Pleteršnik))

kater, nejasno, najverjetneje v zvezi s sln. *gater* (← srvnem. *gater*, nem. *Gatter* 'mreža, ograja za zaščito pred divjadjo') (po bav. nem. prehodu g- > k-)

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *vrzela* v T059, *preseka* v T076, *paradana* v T097, *raštel* v T113, *pared* v T121, *štekat* v T137, *rampe* v T229, *zaloga* v T298, *kater* v T284 in *seča* v T404.

Kot enkratnica s korenem *plot-* je kartiran leksema *plotovje* v T376.

Kot enkratnica s korenem *plet-* je kartiran leksem *pleter* v T413.

Kot enkratnici s korenem *-graj-* sta kartirana leksema *zagrajja* v T103 in *zgraja* v T370.

Kot enkratnica s korenem *-grad-* so kartirani leksemi *ograd* v T415.

Kot opis sta kartirana odgovora *zadejano* v T056 in *zagrajeno* v T405.

Kot tretji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *ograda* in *plot* v T076, *lesa* v T090, *graja* v T187 in T229, *planka* v T223, *planke* v T258 in T317, enkratnici *ringjera* v T137 in *vereja* v T213 ter *zahagano* v T415.

S simbolom za »ni poimenovanja« sta kartirana odgovora v T087 in T261.

4. Uporabljena dodatna literatura

EWD (<https://www.dwds.de/wb/etymwb/hag>, dostop 12. 12. 2022)

5. Primerjaj

SLA: V460.01 *ograja* (3/96), V462.01 *pletena ograja* (3/97), V453.01 *stan – tamar* (3/94); OLA: 938; ALE: /; SDLA-SI: 505; ALI: 3703, 3070, 3931 *živa meja*; ASLEF: 3360, 3613, 3817 *živa meja*; HJA: /; LinGeH: /; ÜMNYA: /

6. Etnološka osvetlitev

Plot je lesena ograja iz kolov, lat, letev, leskovih, kostanjevih in vrbovih palic ter šibja, smrekovih in jelovih krajnikov idr. podobnih lesenih gradiv, ki so jih v plot povezovali z leskovimi in vrbovimi vejami, s srobotom ali smrekovimi in jelovimi vejami, zmehčanimi nad ognjem, od 60. let 20. stoletja pa jih vse pogosteje pritrjevali z žičniki, žebli, žico, vijaki, plastičnimi trakovi idr.

Plotovi so se razlikovali po uporabljenih gradivih, zlasti pa po izvedbi. Debelejši nosilni koli in palice so bili večinoma zabiti v zemljo, nanje so bile vodoravno ali vzporedno z zemljiščem pritrjene oporne letve, kamor so pokončno ali postrani pritrjevali osnovno gradivo plota. Najbolj pogosti so bili pokončni opleti nosilnega ogrodja, kakršne so gradili na Zakojci, Bukovem in v Zakraju na Cerkljanskem, v Podgradu in Materiji v Brkinih, v Robidišču in Kredu nad Kobaridom in drugod. V plotove so pokončno vpenjali tudi različno dolge, klane in pogosto ploščate kostanjeve ali leskove palice, ki so jih na nosilno ogrodje privezovali z vrbovim ali leskovim protjem, ponekod samo na zgornjem prečnem nosilcu, tako je nastala geometrijsko enovita in predvsem trdna povezovalna veriga, ki se je obdržala več let. V Zakojci in Zakraju na Cerkljanskem so v plotove vgrajevali tudi postrani opletene palice, ki so jih enakomerno vtikali od spodnjega dela enega do srede drugega in vrha tretjega nosilnega kola ter tako spletli trden in za drobnico, kokoši in druge male živali povsem neprehoden plot. Posebej goste oplete v plotovih so izdelovali tudi na Kredu in na Rjavčah v Brkinih, kjer so jih kot lese iz slame in vej nameščali pred vrata hleva ali kot plot za zavarovanje mlade vinske trte in drevja čez zimo. Na Bavšici v Trenti so poznali tudi plotove, sestavljene iz parov pokončnih kolov, med katere so leže drugega vrh drugega polagali neobtesane kole naravnih oblik.

V daljše plotove so bili lahko na mestih, kjer so zasebne ali vaške pešpoti prečkale zagrajene pašnike in travnike, vgrajeni znižani prehodi. Ponekod so za prehod ograjenih zemljišč z vprežno živino imeli v plotovih vstavljene širše razpetine, *lese* s pletenimi

vrti. Takšne *lese* so odpirali z drsnim premikanjem v smeri ograje ali z razpiranjem navzven, če je imel tak plot vgrajene nosilne kavlje.

S plotovi, pletenimi iz kolov in lat, so ponekod ograjevali gnojišča za gospodarskimi poslopji ali na dvoriščih. Z razsežnimi plotovi so ograjevali tudi zemljišča zunaj strnjenih naselij, ponekod kot prepreko, da živina ni silila na pašo v gozd.

Prim.: SEL 2004

7. Skica

